

Kieliverkosto (<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Kielitietoisella ohjauksella vauhtia ammattikielen oppimiseen

Vieraskielisten määrä Suomessa kasvaa jatkuvasti, ja tämä näkyy voimakkaasti myös ammatillisessa koulutuksessa. Ammatillisen koulutuksen reformin myötä yhä suurempi osa ammatin oppimisesta siirtyy työpaikolle. Uusi ammatillinen koulutus tuo uudenlaisia haasteita ohjaukselle. Tarvitaan kielitietoisuutta ja siihen liittyvää uutta ammattitaitoa niin ammatillisten opettajien kuin työpaikkaohjaajienkin arkeen.

Julkaistu: 13. helmikuuta 2019 | Kirjoittanut: Tuija Arola ja Marianne Seppä

KIELO-hanke etsii ratkaisuja kielitietoisuuden lisäämiseen ammatillisessa koulutuksessa

KIELO – kielitietoinen ohjaus ammatillisessa koulutuksessa ja työelämässä (09/2018–06/2020) on Opetushallituksen rahoittama hanke, jossa kehitetään ammatillisille kouluttajille ja työpaikkaohjaajille suunnatut valmennusohjelmat. Niiden avulla edistetään maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kielitietoista ohjausta. Hankkeessa ovat mukana Aikuiskoulutuskeskus Kouvola (koordinaattori), Haaga-Helia ammattikorkeakoulu, Business College Helsinki, Careeria ja Luksia, Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä.

Taustaa

Ammatilliseen koulutukseen hakeutuvista maahanmuuttajista vain harvalla on opiskelun ja työelämän vaatima suomen kielen taito. Ammatillisessa koulutuksessa edellytettävän B1.1-tason alapuolelle jää perusopetuksen päättävistä maahanmuuttajataustaisista oppilaista 13 % ja kotoutumiskoulutuksen opiskelijoista tämän tason alle jää 75 % (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:1, 12). Kun kielitaito on tällainen, riski jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle on suuri.

Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen mukaan vieraskielisten opiskelijoiden osuus ammatillisessa koulutuksessa on jatkuvasti lisääntynyt. Vuonna 2016 vieraskielisten osuus oli 9 %, ja vuonna 2017 se oli 10,2 %. Kasvun voidaan ennakoida jatkuvan edelleen kahdestakin syystä: maahanmuuttajataustaisen väestön määrä Suomessa kasvaa, ja kotouttamista tukevissa toimenpiteissä ammatillisen koulutuksen merkitystä korostetaan. Ammatillisen koulutuksen

painoarvoa kuvaa se, että Opetushallituksen vuonna 2017 julkaisemien kotoutumiskoulutuksen uusien toteutusmallien myötä myös kotoutumiskoulutukseen tulee lisätä ammatillisia opintoja. Lisäksi korostetaan joustavaa siirtymistä kotoutumiskoulutuksesta ammatilliseen koulutukseen tutkinnon suorittajaksi. (Opetushallitus 2017, Kotoutumiskoulutuksen päivitettyt mallit.)

Kielitaitoon liittyvät ongelmat johtavat helposti koulutuksen keskeyttämiseen. Vuonna 2018 julkaistun Pohjoismaiden kotouttamista koskevan tilaston (<https://www.norden.org/fi/uutinen/mita-kotoutumisesta-oikeastaan-tiedetaan-pohjoismaissa> (<https://www.norden.org/fi/uutinen/mita-kotoutumisesta-oikeastaan-tiedetaan-pohjoismaissa>)) mukaan kaikille Pohjoismaille on yhteistä se, että afrikkalaisten ja aasialaisten maahanmuuttajien jälkeläisistä suhteellisen suuri osa on keskeyttänyt toisen asteen koulutuksen. Myös heidän työelämäosallistumisensa on hieman vähäisempää kuin muilla. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisun (2016:1) toimenpide-esityksessä todetaan, että ammatillisen koulutuksen tutkintojen perusteissa tulisi painottaa kielitietoista opetusta ja että ammatillisille opettajille tulisi järjestää täydennyskoulutusta. Sen tarkoituksena on edistää suomen kielen oppimisen integrointia ammatillisiin opintoihin, kielitietoista opetusta sekä samanaikaisopetusta.

Härkää sarvista ja muita sattumuksia kentältä

Tarve kielitietoisien ohjauksen kehittämiseen kuuluu myös kentältä. Monet ammatilliset opettajat ja työpaikkaohjaajat ovat uuden tilanteen edessä, kun vieraskielisten opiskelijoiden määrä ammatillisessa koulutuksessa jatkuvasti kasvaa ja kun 1.1.2018 voimaan tulleen ammatillisen koulutuksen reformin myötä koulutus tapahtuu entistä enemmän työpaikoilla. Useat työpaikkaohjaajat ovat ammatillisten opettajien tekemien ohjauksen yhteydessä sekä erilaisiin kehittämishankkeisiin liittyvissä haastatteluissa ja kyselyissä kertoneet, miten heikon suomen kielen taidon omaavan opiskelijan ohjaaminen kuormittaa heidän päivittäistä työtään. Kokemus ohjaustehtävän kuormittavuudesta saattaa helposti johtaa siihen, ettei työelämä enää ole valmis vastaanottamaan maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita.

Suomen kieli on rikas ja monikerroksinen. Sanat ovat usein pitkiä ja taipuvat sijamuodoissa. Kieltä elävöittävät erilaiset fraasit ja idiomit sekä tietysti murteet ja puhekieli. Tämä kaikki voi aiheuttaa väärinymmärryksiä ja sekaannuksia. Maahanmuuttajien työpaikkaohjaajia kannattaa usein muistuttaa selkokielen käytöstä, kertaamisesta ja ymmärtämisen varmistamisesta, esimerkiksi niin, että opiskelijoita pyydetään toistamaan työvaiheet. Tämä voi vaikuttaa helpolta, mutta se ei sitä aina ole. Kentällä sattuu ja tapahtuu, eikä toisesta kulttuurista tuleva välttämättä halua itse ilmaista, ettei ole ymmärtänyt asiaa. Selkeän kielen ja kielitietoisien ohjauksen eduista puhunut opettaja oli kerran lähtemässä eräältä työpaikalta ja työpaikkaohjaaja kiitteli vinkeistä, lopuksi tokaisten: "Eiköhän me toimeen tulla, nyt vain härkää sarvista."

Suomi toisena kielenä -opetuksen yhtenä suurena haasteena on hyvän yleiskielen ja työpaikoille tyypillisen rennon puhekielen yhteensovittaminen. Kun työpaikkaohjaaja tiedustelee opiskelijalta "Miten menee?", saattaa puhekielen ilmaisuihin harjaantumaton opiskelija vastata: "Polkupyörällä" tai "Kello neljä". Sujuva vuorovaikutus työpaikalla edellyttää, että opiskelija ymmärtää myös ammattisanastoa ja opiskeltavan alan ammatillisen vuorovaikutuksen erityispiirteitä. Ammatillisen kielen ymmärtäminen on osa ammatillista identiteettiä, jota ammatillisella koulutuksella rakennetaan. Logistiikka-alan opiskelijan on tärkeää tietää, mitä

tarkoittaa rekan nuppi, ja puhtauspalvelualan opiskelijan on ymmärrettävä, mitä hänen odotetaan tekevän, kun työpaikkaohjaaja kehottaa ”ottamaan tuulikaapin”. Kun metallialan opettaja toteaa ”Lähdetääs mankeloimaan toi pellin pala!”, saattaa ohje jäädä opiskelijalle epäselväksi.

Kielen oppiminen jatkuu ammatillisessa koulutuksessa

Edellä kuvatuista syistä on tärkeää, että ammatillisessa koulutuksessa kielen oppiminen jatkuu ja se integroidaan osaksi ammatin oppimista. Tällöin keskeisenä kielitaidon kehittymisen tukijana toimii ammatillinen opettaja, joka tuntee parhaiten oman toimialansa ammattikielen sekä viestintä- ja vuorovaikutuskulttuurin erityispiirteet. Kun ammatillisen opettajan edellytetään tukevan ammatillisen kielitaidon kehittymistä, on hänellä oltava valmius antaa kielitietoista ohjausta. Valmius kielitietoiseen ohjaukseen liittyy kiinteästi myös henkilökohtaistamiseen ja hakeutumisvaiheessa tapahtuvaan kielitaidon arviointiin. Ammatillinen opettaja valmentaa myös työpaikkaohjaajia kielitietoisuuteen, kun oppijana on maahanmuuttajataustainen henkilö. Tämän osa-alueen merkityksen ennakoitaan korostuvan, koska ammatillisen koulutuksen reformi lisää merkittävästi työpaikalla järjestettävää koulutusta.

Kielitietoinen ohjaus ei tällä hetkellä sisälly ammatillisen opettajankoulutuksen opetussuunnitelmaan, joten opettajien osaamisen tukemiseksi tarvitaan opettajille suunnattua pedagogista täydennyskoulutusta. Kun työpaikkojen merkitys oppimisympäristöinä on korostunut ammatillisen koulutuksen reformin myötä, on myös työpaikkaohjaajalla oltava valmiuksia antaa maahanmuuttajataustaiselle opiskelijalle kielitietoista ohjausta. Valmius kielitietoiseen ohjaukseen liittyy myös työpaikalla järjestettävään koulutukseen ja näyttöjen arviointiin. Valmentamalla työpaikkaohjaajia kielitietoiseen ohjaukseen voidaan alentaa työpaikkojen kynnystä ottaa vastaan maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Heikko ammatillisen suomen kielen hallinta vaikeuttaa maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden oppimista, tutkinnon suorittamista ja työllistymistä, mikä puolestaan heikentää kotoutumista ja osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Ammatillisen identiteetin rakentaminen edellyttää ammatillista kielitaitoa ja sosiaalistumista ammattialan kielellisiin ja viestinnällisiin konventioihin.

Ammatillisen kielitaidon entistä tehokkaampi oppiminen vaatii myös uudenlaista yhteistyötä ammatillisten opettajien ja suomi toisena kielenä -opettajien välillä. Suomi toisena kielenä -opettajalta yhteistyö vaatii rohkeaa astumista luokahuoneesta esimerkiksi työhalliin, rakennustyömaalle, opetuskeittiöön ja työpaikoille tutkimaan ja havainnoimaan kunkin ammattialan aitoja kielenkäyttö- ja viestintätilanteita. Ammatilliselta opettajalta prosessi vaatii halua ottaa suomen kieli yhdeksi ammatillisen kasvun ja arvioinnin osa-alueeksi, valmiutta perehtyä kielen oppimiseen ilmiönä ja kiinnostusta etsiä keinoja niveltää suomen kielen oppiminen osaksi ammatillisia opintoja.

Valmennuksella kielitietoiseksi

Kielitietoisuuden ohjauksen lähtökohtana on, että opettaja tiedostaa kielen merkityksen osana ammatin oppimista, tunnistaa oman toimialansa kieleen ja viestintään liittyvät erityispiirteet sekä arvioi ja kehittää omia opetus- ja ohjauksen käytäntöjään tästä näkökulmasta. KIELO-hankkeessa kehitämme ja pilotoimme valmennusohjelmaa, jolla lisätään ammatillisten opettajien valmiuksia kielitietoiseen ohjaukseen. Lisäksi rakennamme työpaikkaohjaajille suunnatun valmennusohjelman, jonka avulla työelämän edustajat valmennetaan maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ohjaukseen huomioiden sekä kieli- että

kulttuuritausta. Ammatilliset opettajat valmennetaan vastaamaan työpaikkaohjaajille suunnitellusta valmennuksesta, joka liitetään osaksi työpaikkaohjaajien koulutusta. Hankkeen välillisenä tavoitteena on kielitietoisuuden ohjauksen avulla vähentää maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden koulutuksen keskeyttämisiä, parantaa työpaikalla järjestettävän koulutuksen laatua sekä tehostaa ammatillisen tutkinnon suorittamista ja työllistymistä.

Syksyllä 2018 alkanut KIELO-hanke muodostuu kehittämistyöstä sekä valmennusohjelmien pilotoinneista vuoden 2019 aikana. Lisäksi teemme monipuolisesti arviointia sekä hankkeen tuloksista tiedottamista ja tulosten juurruttamista oppilaitoksiin, työelämään sekä muiden yhteistyötahojen toimintaan. Tavoitteenamme on siis kielitietoisempi ammatillinen koulutus ja työelämä. Kielitietoisuus ei hyödytä ainoastaan maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita, vaan siitä hyötyvät kaikki!

Tuija Arola, KT, on kehitysjohtaja Kouvolan Aikuiskoulutuskeskuksessa.

Marianne Seppä, FM, on projektiasiantuntija Luksiassa, Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymässä.

Lisätietoja KIELO-hankkeesta

<http://www.kvlakk.fi/fi/projektitoiminta/projektit/kieloprojekti#.XFvsl-SP7IU>
(<http://www.kvlakk.fi/fi/projektitoiminta/projektit/kieloprojekti#.XFvsl-SP7IU>)

<https://www.luksia.fi/tietoa-luksiasta/kehittamisprojektit/oph-projektit/kielo/>
(<https://www.luksia.fi/tietoa-luksiasta/kehittamisprojektit/oph-projektit/kielo/>)

Lähteet

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016. *Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – kipupisteet ja toimenpide-esitykset*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:1.

Mitä kotoutumisesta oikeastaan tiedetään Pohjoismaissa?

<https://www.norden.org/fi/uutinen/mita-kotoutumisesta-oikeastaan-tiedetaan-pohjoismaissa>
(<https://www.norden.org/fi/uutinen/mita-kotoutumisesta-oikeastaan-tiedetaan-pohjoismaissa>).

Luettu 15.1.2019.

Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen. <https://vipunen.fi/fi-fi/ammattillinen> (<https://vipunen.fi/fi-fi/ammattillinen>)

Opetushallitus 2017. *Kotoutumiskoulutuksen päivitetty*

toimintamallit. https://www.oph.fi/download/188626_koto_koulutusmalleja_2017_final_verkkoon_vietavaksii_final_Kallelle.pdf

(https://www.oph.fi/download/188626_koto_koulutusmalleja_2017_final_verkkoon_vietavaksii_final_Kallelle.pdf)

Artikkeliin viittaaminen

Arola, T. & Seppä, M. (2019). Kielitietoisella ohjauksella vauhtia ammattikielen oppimiseen. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(1). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-helmikuu-2019/kielitietoisella-ohjauksella-vauhtia-ammattikielen-oppimiseen>
(<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-helmikuu-2019/kielitietoisella-ohjauksella-vauhtia-ammattikielen-oppimiseen>)